

ANICENIA.

طرح درس انس با قرآن ۲

نویسنده:
ابوالفضل هاشمی



ایده شروع

مربی یک ذغال‌دان و مقداری ذغال را با خود به کلاس می‌آورد. ذغال را داخل آن می‌ریزد و در مجاورت آن آتشی قرار می‌دهد. ذغال در اثر حرارت آتش کم‌کم شعله‌ور و به آتش تبدیل می‌شود.



ذغال هرچند سخت و سیاه است، در اثر تماس با آتش سرخ می‌شود و نرم و نورانی می‌گردد و خودش گرما می‌بخشد. مربی از دانش‌آموزان می‌پرسد که دلیل تأثیر آتش بر ذغال چیست؟ غیر از خاصیت تأثیرگذاری آتش و تأثیرپذیری ذغال چه چیزی باعث این تأثیر می‌شود؟

سپس دانش‌آموزان را به سمت جواب راهنمایی می‌کند. «تماس، ارتباط، مجاورت و همنشینی دلیل این تأثیر است». همنشینی و انس با هرچیز انسان را رنگ‌پذیر می‌کند. پس باید ببینیم با چه چیزی مانوس هستیم.

گلی خوشبوی در حمام روزی	رسید از دست محبوبی به دستم
بدو گفتم که مشکی یا عبیری	که از بوی دلاویز تو مستم
بگفتا من گلی ناچیز بودم	ولیکن مدتی با گل نشستم
کمال همنشین در من اثر کرد	وگرنه من همان خاکم که هستم ^۱

۱. ملک الشعراء بهار، تضمین قطعه‌ای از سعدی.

خداوند به ما هدیه‌ای داده است که اگر با آن دائماً در ارتباط باشیم و انس بگیریم، می‌تواند وجود انسان را هر قدر هم سخت و سیاه باشد، نورانی، زیبا و خوشبو کند. (مربی از دانش آموزان سؤال می‌کند که آن هدیه چیست؟ در صورت جواب دادن یا ندادن مستقیماً به سراغ یادداشت می‌رود تا در ادامه متوجه مطلب شوند).

یادداشت

گاهی معلم به شما می‌گوید که فلان درس یا فلان کتاب را باید چند مرتبه بخوانید یا با دوست خود مباحثه کنید و تمرین‌های زیادی حل کنید تا کاملاً آن را فرا بگیرید. حتماً این‌گونه نیست که آن درس مشکل باشد، بلکه به خاطر اهمیت آن است. مثلاً برای امتحان کنکور، مربی آموزشگاه توصیه می‌کند که کتاب‌های مهم را همواره مرور کنید تا در ذهن‌تان تثبیت شود. اگر بخواهید در کنکور موفق شوید، باید بر همه دروس و به‌ویژه دروس مهم‌تر مسلط باشید و برای این امر لازم است آن دروس را به طور مستمر مطالعه کنید.

قرآن از همه کتاب‌ها مهم‌تر است؛ زیرا قرآن کتاب زندگی است و راه درست زیستن را به ما می‌آموزد. اگر بخواهیم از این کتاب استفاده و بهره کافی ببریم باید قرین و همراه آن باشیم. بهتر است برای روشن‌تر شدن مطلب مثال دیگری بزنیم. قرآن کریم در حکم کتاب قانون در دست قاضی و وکیل است که همواره با اوست و برای اینکه در کار خود موفق باشد همواره به آن رجوع می‌کند و از مطالب آن بهره می‌برد. هر چند کتاب قانونی که بشر آن را نوشته با قانونی که خداوند نگاشته است قابل مقایسه نیست؛ چرا که قانون بشرنوشته روح ندارد و فقط روابط انسان‌ها را تنظیم و کنترل می‌کند، در حالی که کتاب قانون الهی دارای روح و جان است که به خواننده منتقل می‌کند و جان او را از حیات سرشار می‌گرداند. پیامبر(ص) می‌فرماید: «فُضِّلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضَّلَ اللَّهُ عَلَى خَلْقِهِ»^۱. همان‌طور که خدا حیات‌بخش همه موجودات است، کلام او نیز زنده کننده همه جان‌ها خواهد بود. پیامبر(ص) فرمودند: «نُورُوا بَيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ لَا تَتَّخِذُوهَا قُبُوراً»^۲. خانه‌های خود را با تلاوت قرآن نورانی کنید و با ترک قرآن آن را مانند قبرستان مرده و بی‌جان نکنید.

۱. جامع‌الآخبار، ص ۴۰.

۲. کافی، ج ۲، ص ۶۱۰.

با توجه به این مطالب، راز توصیه قرآن به تلاوت را می‌توان فهمید. تأکید قرآن این است که هر چه می‌توانید قرآن بخوانید. «فَاقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ»^۱ حتی قرآن کریم به تلاوت کنندگان قرآن قسم یاد کرده که خود نشانه اهمیت تلاوت قرآن است. «فَالْتَالِيَاتِ ذِكْرًا»^۲ (مربی با یادآوری آزمایش ابتدای کلاس و تأکید بر آن می‌تواند برای اهمیت قرآن خواندن، تناظر و تشابه ایجاد کند. جملاتی که در ادامه می‌آید برای تأکید بر مطلب و فهم بهتر آن است).

قرآن نور است و می‌تواند وجود انسان را نورانی کند. در حدیثی از امام صادق (ع) آمده است: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنَ بِلَحْمِهِ وَ دَمِهِ»^۳ اگر کسی در جوانی قرآن بخواند، قرآن با گوشت و خون او عجین می‌شود».

قرآن کریم خود را این‌گونه معرفی کرده است: «لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ»^۴ اگر قرآن بر کوه‌ها نازل می‌شد آنها از خشوع تکه تکه می‌شدند». پس با همنشینی با قرآن، خود را در معرض تغییر قرار دهیم.

برای انس با قرآن باید ۷ گام مهم باید برداریم:

گام اول، اعتقاد به قرآن است. حقیقت قرآن که به صورت الفاظ و کلمات نازل شده، موجود زنده‌ای است که اگر به آن اعتقاد داشته باشیم، موجب هدایت ما می‌شود؛ ولی اگر حق آن را ادا نکنیم، موجب خسران خود گشته‌ایم؛ «وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا»^۵

گام دوم، احترام به قرآن و حفظ حرمت آن است. قرآن کریم می‌فرماید: هنگامی که قرآن خوانده می‌شود، ساکت باشید و به کلام وحی گوش دهید تا رستگار گردید.^۶

گام سوم، هرگاه سراغ قرآن می‌رویم، با طهارت باشیم تا بتوانیم از آن بهره‌شایسته ببریم. قرآن اجازه بهره‌برداری به ناپاکان نداده است؛ «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا

۱. مزمل، ۲۰.

۲. صافات، ۳.

۳. کافی، ج ۲، ص ۶۳.

۴. حشر، ۲۱.

۵. اسراء، ۸۲.

۶. اعراف، ۲۰۴.

الْمُطَهَّرُونَ».^۱ مراد از طهارت در این آیه، طهارت ظاهری و باطنی است. طهارت ظاهری، وضو گرفتن هنگام قرائت قرآن است و طهارت باطنی، دوری از گناه. پس لازم است از گناه پرهیز کنیم و مانعی در دوستی خود با قرآن ایجاد نکنیم.

گام چهارم، قرائت قرآن در حد میسور و ممکن است. «فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ».^۲ پس زیاد قرآن خواندن نیز مطلوب است؛ زیرا این توصیه از خود قرآن به ما شده است. در روایتی از امام سجاده (ع) توصیه شده که حداقل ۵۰ آیه در شبانه روز تلاوت شود.

گام پنجم، قرآن کریم چگونگی خواندن را به ما آموزش می دهد. قرآن را باید به صورت ترتیل بخوانیم. «وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا»^۳ ترتیل یعنی صحیح، شمرده و زیبا خواندن. یکی از وظایف جوان این است که خواندن قرآن به صورت صحیح و زیبا را فرا بگیرد.

گام ششم، حق تلاوت قرآن را ادا کنیم؛ «يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ».^۴ حق تلاوت قرآن یعنی هم از نظر کمی و هم از نظر کیفی. پس قرآن را زیاد و خوب بخوانیم. در مورد کمیت، در گام چهارم صحبت کردیم. اما در مورد کیفیت قرائت قرآن، روایتی نقل شده که به آن اشاره می کنیم: از پیامبر (ص) پرسیدند: کدامیک از مردم، بهترین صوت در قرآن خواندن را دارند؟ ایشان فرمودند: «مَنْ إِذَا سَمِعَتْ قِرَاءَتَهُ رَأَيْتَ أَنَّهُ يَخْشَى اللَّهَ»^۵ کسی که هرگاه قرآن خواندن او را بشنوی، ترس و خشیت از خدا را در او ببینی». پس از نظر کیفیت هم، اگر قرائت قرآن به صورتی باشد که در دل انسان تأثیر بگذارد، بهترین نوع قرائت است.

گام هفتم، تدبر در قرآن است؛ «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا».^۶ اگر هنگام خواندن آیات قرآن در آنها تفکر کنیم و به معنا و مضمون آنها بیندیشیم، تأثیر آن به مراتب بیشتر از خواندن بدون تفکر است.

گام هشتم، عرضه کردن رفتار خود بر قرآن است. مانند راننده ای که تمام

۱. واقعه، ۷۹.

۲. مزمل، ۲۰.

۳. مزمل، ۴.

۴. بقره، ۱۲۱.

۵. بحار الأنوار، ج ۸۹، ص ۱۹۵.

۶. محمد، ۲۴.

رفتارهای خود را با کتاب قانون راهنمایی و رانندگی هماهنگ می‌کند، ما نیز باید همه رفتارهای خود را با قرآن هماهنگ کنیم. از امام باقر(ع) نقل است که: «إِعْرِضْ نَفْسَكَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ»^۱ خودت را بر کتاب خدا عرضه کن». ببین اوصاف و رفتار تو مانند آنچه قرآن توصیه می‌کند هست یا نه. اگر نیست سعی کن همان‌گونه که قرآن گفته باشی.

سؤال‌ها و پاسخ‌ها

۱. چرا برخی از کسانی که اهل قرائت قرآن هستند، ویژگی‌های مورد نظر قرآن در آنها قابل مشاهده نیست و برعکس قرآن عمل می‌کنند؟ آیا این اشکال از قرآن است که نتوانسته در آنها تأثیر بگذارد؟

قرآن توان دگرگون کردن افراد را دارد و از گفته‌های قبل معلوم شد که قرآن می‌تواند در وجود انسان اثر کند؛ اما تغییر نکردن برخی از افراد به علت وجود مانع در آنها است. (مربی می‌تواند در این مرحله به طرح درس انس با نماز ۳ مراجعه کند یا دانش‌آموزان را به آن ارجاع دهد)

اگر مانعی بین خود و قرآن ایجاد کنیم، اثر قرآن را در خود مشاهده نخواهیم کرد. قرآن اقتضای تأثیر دارد، نه اینکه علت تامه باشد و همه چیز به عهده قرآن گذاشته شود و ما هیچ کاره باشیم، بلکه ما نیز باید موانع را رفع کنیم و خود را آماده پذیرش کنیم. مانند زمینی که آماده کاشت بذر است و وقتی زمین آماده باشد و بذر در آن قرار گیرد، به محض جاری شدن آب، بذر در زمین شکوفا می‌شود و رشد می‌کند. می‌توانیم از مثال ابتدای کلاس بهره ببریم. اگر در دغال مانعی نباشد، آتش در آن مؤثر است. اما اگر در دغال مانعی باشد؛ مثلاً خیس باشد، دیگر آتش نمی‌تواند در آن اثر کند.

در یک روایتی از امام باقر(ع)، تلاوت کنندگان قرآن به سه دسته تقسیم شده‌اند:^۲

دسته اول، کسانی که قرآن را برای به دست آوردن دنیا و منافع مادی خود می‌خوانند و با آن نسبت به مردم فخرفروشی می‌کنند. آنان بهره‌ای از قرآن نمی‌برند.

۱. تحف العقول، ص ۲۷۴.

۲. کافی، ج ۲، ص ۶۲۷.

دسته دوم، کسانی که حروف قرآن را حفظ می‌کنند؛ اما حدود آن را رعایت نمی‌کنند. یعنی قرآن را خوب می‌خوانند؛ ولی به قرآن عمل نمی‌کنند. این افراد بهره‌ناچیزی از قرآن می‌برند.

دسته سوم، افرادی که قرآن می‌خوانند و دواي همه دردهای خود را از قرآن می‌جویند. یعنی اینکه قرآن را در همه امور زندگی خود جاری می‌کنند. این افراد قاریان حقیقی قرآن هستند.

البته این مطلب را نیز ناگفته نگذاریم که، این‌گونه نیست که صرف خواندن قرآن هیچ تأثیری نداشته باشد، بلکه ممکن است شخصی که قرآن می‌خواند و در عین حال رفتارش مخالف قرآن است، اگر اهل قرآن نبود، رفتاری به مراتب بدتر داشت. پس خواندن قرآن و قرین بودن با قرآن، او را از گرفتار شدن بیشتر در گناه نجات می‌دهد و کم‌کم زمینه تأثیر را در او ایجاد می‌کند.

۲. با این توصیف، عمل کردن به قرآن بهتر از خواندن قرآن است؛ اما برخی عمل را فدای قرائت می‌کنند. پس بهتر نیست به جای قرآن خواندن، به قرآن عمل کنیم؟

بهتر است هیچ یک را فدای دیگری نکنیم. گرچه عمل کردن به قرآن بهتر است و هدف نهایی نیز عمل کردن به قرآن است؛ اما خود قرآن نیز توصیه به قرائت کرده است و انس با قرآن از طریق قرائت حاصل می‌شود. خواندن قرآن و قرین بودن با آن مقدمه عمل کردن است. هر قرائت‌کننده‌ای حتماً عمل‌کننده نیست؛ اما هر عمل‌کننده‌ای حتماً اهل قرائت هست. بدین معنا که هر کس در مسیر قرار گرفت، معلوم نیست به مقصد برسد؛ اما کسی که به مقصد رسیده، حتماً مسیر را طی کرده است. قرائت قرآن و مراجعه به آن و انس دائمی با قرآن، راه عمل به قرآن است، پس عامل به قرآن حتماً این راه را طی می‌کند.

تمرین

در دنیای کنونی، مردم زیادی از تنهایی می‌ترسند و سعی می‌کنند تنهایی خود را با ابزارهایی پر کنند. این ابزارها مانع ارتباط انسان‌ها با یکدیگر شده است و به عبارتی فاصله انسان‌ها با یکدیگر را افزایش داده به گونه‌ای که برخی اساساً اصل خود را فراموش کرده و به دنبال هوس‌ها و شهوت‌های حیوانی رفته‌اند و اوقات فراغت خود را نیز با سرگرمی‌های پوچ و بی‌فایده

می‌گذرانند. شما تنهایی خود را با چه چیزی پر می‌کنید؟ آیا به سراغ وسایل ارتباطی یا فضای مجازی یا بازی‌های رایانه‌ای و... می‌روید؟ آیا همه اوقات فراغت خود را به بازی و همراهی با دوستان می‌گذرانید؟ اگر به مدت یک روز تلفن همراه خود را نداشته باشیم، چگونه هستیم؟ آیا احساس کمبود و تنهایی نمی‌کنیم؟

امام سجاد(ع) برای ما پیشنهادی دارد که بهتر است آن را بشنویم. ایشان می‌فرمایند: اگر همه موجودات عالم مابین مشرق و مغرب بمیرند، به گونه‌ای که من تنها باشم و کسی در عالم نباشد غیر از قرآن کریم، هیچ‌گاه احساس وحشت نخواهم کرد.^۱

نظر شما در مورد این کلام حضرت چیست؟ می‌توانید آن را سرلوحه زندگی خود قرار دهید و بخشی از زندگی خود را به انس با قرآن اختصاص دهید و نتایج حاصل از آن را در بقیه عرصه‌های زندگی ملاحظه کنید.